

Global məsələlər bir yana dursun, elə olur ki, kişi məmurlar tribunalardan uşaq bağçaları haqqında nitqlər söyləyirlər. Halbuki onlar uşaq bağçasının, körpələr evinin əsl mahiyyətinin nədən ibarət olduğunu bilmədiklərini elə öz nitqləri ilə sübut edirlər. L.Mövsümova yazır: "Yüksək rütbəli məmurların məktəblərin problemlərindən bəhs etdiyini televiziya ekranından görmək mümkündür, ancaq məktəblərin həyatında öz uşaqlarını dərsə gətirən, müəllimlə görüşüb məktəbin və şagirdlərin problemlərinin həllinə çalışan valideynlər arasında, böyük məmur kişilər bir yana dursun, sırası vəzifələrdə işləyən, hətta işləməyən ataları belə çox az görmək olur.

Bu problemləri birbaşa həll edən qadınlar isə, o zaman, onların həlli haqqında qərar çıxaranlar, o qərarların icrası üçün əmr verənlər niyə yalnız kişilər olmalıdır? Bir halda ki, istehsalat və siyasət sahələrində qadınların yaradıcı əməyindən, idarəedici gücündən istifadə olunmasına təkə stereotiplər deyil, həm də ayrı-ayrı fərdlərin marağı və mənafeləri mane olur, əslində, biricini maneəni də aradan qaldırmağa qadir olan qanunvericilik aktlarının gücü ilə, ikincini daha asan aradan qaldırmaq olmaz mı? Sual şəklində çıxardığımız bu nəticəni belə bir cavabla tamamlamağı düzgün sayırıq: - Olar, ancaq qanunları təkmilləşdirmək, qadınların obyektiv olaraq siyasiləşməsi (biz bununla onların bütün mümkün ictimai və idarəetmə fəaliyyətini nəzərdə tuturuq) prosesinin qarşılaşdığı sərt müqaviməti bu yolla qırmaqla. Deməli, bu prosesə əngəl olan ən böyük maneə elə kişilərin kasta (qapalı, gizli mənafe) ruhu ilə sıx birləşmiş inzibati-idarə əlaqələrindən ibarət "kişi strukturları"nın yaratdığı kamil (bitkin) olmayan qanunvericilikdir. Bu maneəni qüvvətləndirən başqa maneə kimi qadınların siyasət maraqlarını ictimai təşkilatların mövcud olmamasını göstərmək olar."

Bütünlükdə, qadınların hadisələrə verdikləri qiymətin emosional çaları daha güclü olsa da, onların siyasət sahəsində ictimai rəyi, kişilərin rəyindən daha yavaş və daha ehtiyatla formalaşır. Qadınların ictimai rəyinin "nizamlayıcıları" onların sosial tələbatları və uzunmüddətli səciyyə daşıyan maraqlarıdır ki, məişətdə həmin maraqlar bunlardan ibarətdir: ailənin qorunub saxlanması, uşaqların qayğısına qalmaq, yaxın adamların xoşbəxtliyi, yaşamaq hüququnun real təminatı, sabahki günə inam, qadınların siyasət sahəsindəki maraqları isə sosial sabitlikdən və ictimai asayişdən ibarətdir. Qadınların verdiyi qiymətlərin istiqaməti, adətən, kişilərin verdiyi qiymətin istiqamətindən daha əsaslı olur. Onlarda bitərəf, subyektiv rəyə bağlı olmayan mülahizələr kişilərə nisbətən üstünlük təşkil edir. Görünür, qadın xasiyyətinin dözümlülük, güzəştə getmək, təcavüzkarlıq və qətiyyət dərəcəsinin aşağı olması kimi cizgiləri öz təsirini göstərir. Müəllif qeyd edir ki, sosial proseslərin dinamikliyi (hərəkətliyi) qadınla-ictimai diqqətinin dairəsini genişləndirmişdir. Onlar müxtəlif partiyalar, təşkilatlar, bazar münasibətlərinə keçid və milli konfliktlər haqqında, öz ictimai təşkilatlarının fəaliyyəti haqqında öz fikirlərini açıq bildirir, indiki zaman və gələcək haqqında fikirlər yürüdürlər.

Artıq yuxarıda, qeyd olunduğu kimi, hazırda qadın şüurunun siyasiləşməsi prosesi gedir. Bu proses çox vaxt kişi mühitində gedən proseslər kimi qəti, sürətli və təcavüzkar proses deyil. Ancaq kəskinləşməkdə olan millətlərarası münasibətlər və konfliktlər, çox vaxt özünün heç də demokratik olmayan şüurlarını və qərarlarını cəmiyyətə qanun kimi sıriyan kütlə hakimiyyəti

yeti oxlokatiya ilə bağlı siyasiləşmənin səviyyəsi, hər halda, yuxarı qalxır. Özü də demokratikləşdirmə şəraitinin doğurduğu artmaqda olan siyasiləşmə ilə qadınların siyasiləşməmiş təşkilatlar olan mədəniyyət, maarif, ekologiya, informasiya, əyləncə təşkilatlarına təbii meyili arasında real ziddiyyət yaranmışdır.

Beləliklə, qadınların ictimai fəallığı da bir neçə istiqamətdə inkişaf edir. Onlar siyasət partiyalarının və hərəkatların fəaliyyətində iştirak edir, yaxud onlara tərəfdar çıxır, yardım göstərir, onlara rəğbət bəslədiklərini, onlarla həmrəy olduqlarını bildirirlər. Onlar dini təşkilatlardan tutmuş, sahibkarlıq təşkilatlarından bəhsə siyasət istiqaməti (aidiyyəti) olmayan müxtəlif cəmiyyətlərin (assosiasiyaların), ittifaqların, klubların və komitələrin üzvləridirlər. Onlar öz tərkibinə görə, sırf qadın təşkilatları yadadır, buna baxmayaraq, bu təşkilatlar böyük sayda sosial maraqları müdafiə edirlər. Qadın təşkilatı və hərəkatlarının bütün bu növləri bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədədir. Üstəlik, onlarda çox vaxt eyni adamlar fəal əməkdaşlıq edirlər.

L.Mövsümova göstərir ki, çoxpartiyalılıq əhalinin bütün qrupları üçün, eləcə də, qadınlar üçün siyasət seçimi imkanını genişləndirir, zəruri olaraq, məhz müəyyən bir sosial-demokratik qrupun maraqlarını müdafiə edən müstəqil təşkilatların yaradılması məsələsini qo-

da dövlət idarəçiliyini və ictimai idarəçiliyin bütün həlqələrində rəhbər vəzifələri tutmaq üçün öz namizədlərini irəli sürə bilərlər.

İnsan fəaliyyətinin, elə bir sahəsi yoxdur ki, onda Yer kürəsinin bütün əhalisinin yarısını, müstəqil əhalisinin üçdə birini təşkil edən qadınların iştirakı olmadan keçinmək olsun. Qadınların enerjisi, iradə və təşəbbüsü möhkəm və sarsılmaz sülh uğrunda mübarizədə, xüsusilə, parlaq şəkildə üzə çıxır. Sabitlik, sakitlik və sülh qadınların marağına uyğundur. Ölümə əbədi düşmən, bəşəriyyəti məhv etmək təhlükəsindən qorumaq, insan nəslini qoruyub saxlamaq uğrunda mübarizə olan milyonlarla qadının və qızın cəhdləri onların müharibə əleyhinə hərəkatı ilə ifadə olunur. Bu işdə beynəlxalq qadın təşkilatlarının və hərəkatlarının böyük rolu vardır. Bir neçə il qabaq Ukraynanın Kırım vilayətinin Aluşta şəhərində "Sülh, ekologiya, səhiyyə, qadının statusu" mövzusunda beynəlxalq seminar keçirilmişdir. Həmin seminara dünyanın müxtəlif bucaqlarından bəşəriyyətin zərif qismi olan qadınların nümayəndələri toplaşmış, orada müasir həyatın aktual problemləri və qadınların onların həllində iştirakının formaları müzakirə olunmuşdur. 1995-ci ilin sentyabrında Çin Xalq Respublikasının paytaxtı Pekin şəhərində qadınların IV Ümumdünya Konfransı, həmin ilin oktyabrında Rusiya Federasiyasının paytaxtı Mosk-

Qadın şüurunun siyasiləşməsi

yur.

Burada, haqlı olaraq, liderlik (başçılıq) məsələsi ortaya çıxır. Bu zaman başqalarını öz ardınca apara bilən liderlər lazımdır? Sözsüz, lazımdır. Ancaq burada siyasət liderlik problemi, xüsusilə, mürəkkəb məsələdir. Çünki qadınlar, öz psixoloji xüsusiyyətlərinə görə, birləşməkdə çətinlik çəkirlər. Onların qadın mühitində bütün formaları ilə, əməli olaraq, səkitləşmə bilməyən emosionalıq, həyəcanlılıq, nüfuzlara (nüfuzlu adamlara) itaət kimi xüsusiyyətləri onların böyük qruplar şəklində həmrəylik etmələrinə mane olur. İşdir, bura qadınların ailədəki və istehsalatdakı məşğulluğunu da əlavə etsək, onda, məsələn, qadın partiyasını "batmaqdan xilas etməyin" necə mürəkkəb bir iş olduğunu başa düşmək olur. Yox, belə desək ki, müstəqil qadın partiyası yaratmaq, hələlik, gələcəkdə mümkün (cinsi əlamətə görə siyasət təşkilat yaratmaq özünü şübhəli görünür) olan bir işdir, onda pillələrdən olan dövlət orqanlarında, partiyalarda, müxtəlif ictimai təşkilatlarda və cəmiyyətlərdə qadın fraksiyalarının yaradılması ki, bütünlüklə, real bir şeydir. Qadınlar, siyasət və ideya fərqlərindən asılı olmayaraq, özülərini məxsus maraqlarını, ailəni, anaları və uşaqları qorumaq üçün fraksiyalarda birləşə, fraksiyalarda

vada "Zaqafqaziya qadınlarının "Sülh və demokratiya" uğrunda dialoqu" mövzusunda konfransı keçirilmişdir. Bütün bu yüksək forumlarda Azərbaycan qadınları ən fəal şəkildə iştirak etmişlər.

L.Mövsümova yazır: "İndiki dövrdə təbii və ictimai sistemlərin kortebii inkişafı və məhdud olmayan istismarı xətti sona yedir. Bəşəriyyət öz qədim tarixindən, çətinliklə də olsa, ayrılır. Elə bir sivilizasiyaya keçid başlanı ki, orada ekoloji və sosial sabitlik, idarə olunma və humanistlik problemləri daha mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Qadınlar Yerini təbii sərvətlərinin dağıdılmasına, okeanın çirkləndirilməsinə, təbii həyat formalarının yoxsullaşdırılmasına, ozon qatının məhv edilməsinə qarşı çıxır, planetin böyük bir hissəsini tutan lokal (məhdud) ekoloji fəlakətlərin yox edilməsi uğrunda mübarizə aparırlar. Məhz elə bu işdə də, qadınlar bir necib məqsədi həyata keçirmək zəminində, qibte edilməyə layiq həmrəylik nümayiş etdirirlər.

Qadın hərəkatı özünün başlıca vəzifəsi olaraq qadınların kişilərlə yalnız formal iqtisadi, siyasət və sosial bərabərliyi uğrunda deyil, əksinə, bütün bu sahələrdəki faktiki bərabərliyi uğrunda mübarizəni irəli sürür. Biz kişi ilə qadının bərabər olmadığından danışanda, baş-

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu**

KİVDİF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasət mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasət fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

lıca olaraq, onları əməyin intensivliyi, əməkhaqqı və iş müddəti məsələsində bərabərləşdirməyi nəzərdə tuturuq. Praktiki olaraq, biz qadınla kişinin bərabərliyinə müəyyən "bərabərsizlik" tətbiq edərək, analığın ən mühüm ictimai vəzifə olduğunu nəzərə almaqla gedirik.

Elə kişilərlə qadınların təbiəti ilə, istehsal qüvvələrinin inkişaf səviyyəsi ilə kişi ilə qadının ailədə, uşaqların tərbiyəsində rolu ilə, psixologiyalarının müxtəlifliyi və gündəmdən çıxarıla bilməyən başqa amillərlə şərtlənən faktiki bərabərliyin aradan qaldırılması problemlərini götürək. Onların, xüsusən, sosial psixologiya və pedaqogika, sosiologiya, politologiya, iqtisadiyyat və başqa elmi fənlərin ardıcıl və gərgin diqqətinə, təhlilə ehtiyacı var. Azərbaycan üçün mənfəi hesab olunan fahişəlik, pornoqrafiya kimi təzahürlərin köklərini açıb göstərən, ailə-nikah münasibətlərinin möhkəmlənməsi, ailənin statusu və qadının cəmiyyətdə ictimai rolunu, qadının və ailənin bazar iqtisadiyyatına girməsi məsələlərini təhlil edən dolğun, fundamental və tətbiqi işlərə ehtiyac artır.

Bu gün elmi baxımdan, bu problemlərdən hansıları daha mühüm və aktualdır? Hər şeydən əvvəl, sosial-iqtisadi və mədəni inki-

şafın sürətlənməsində-qadınların əmək və yaradıcılıq payının çoxaldılması məsələləridir ki, onların əsasında qadınların ictimai istehsalda, elmdə, mədəniyyətdə və təhsildə iştirakının demografik, sosial və estetik nəticələrinin hərtərəfli uçota alınması durur.

Kapitalist ölkələrinin təcrübəsinə əsaslanaraq, qeyd etmək lazımdır ki, demokratiya institutlarının inkişafı ilə, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşması ilə qadının azad edilməsi, onun cəmiyyətdə layiqli yer tutması prosesləri sıx surətdə bağlıdır."

"Qadın məsələsi"nin həlli və cəmiyyətin demokratikləşdirilməsi - bunlar iki qarşılıqlı əlaqədə olan prosesdir. Burada, başlıcası o deyil ki, sonuncu özlüyündə həyatın bütün sahələrində qadınlarla kişilər üçün bərabər imkanlar yaradır, əksinə, odur ki, yalnız göstərilən şəraitdə qadınların maraqlarının ifadəsinin və reallaşmasının yeni, totalitar dövlətə xas olmayan formalarının meydana çıxması üçün ilkin şərtlər yaranır. Bu isə, qadınların "sosial müdafiə obyektindən" fəal hərəkat edən şəxsiyyətə çevrilməsi yoluna ilk addım və cəmiyyətdə onların vəziyyətinin köklü dəyişməsinin zəruri şərtidir.

Vahid Öməröv,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru